

AZ AMERIKAI KÖZÉPFOKÚ OKTATÁS.

(Első közlemény.)

Az amerikaiak iskoláik típusait Európából hozták magukkal. Eleinte egyszerűen átültették a hazai iskolákat, később azonban a helyi viszonyokhoz, szükségletekhez mérten megváltoztatták őket. Nagyobb változások akkor állottak be, amikor a *pioneer*-életet a civilizáltabb társadalmi rend váltotta fel. Ekkor kezdtek melegebben érdeklődni a nevelésügy iránt, és az érdeklődést nyomon követték a lényegesebb átalakítások. Az eredeti iskolarendszerben alig van iskolatípus, amelyet az amerikai föld és élet termelt volna ki magából. A *Kindergarten*, azaz a tulajdonképeni oktatást megelőző előkészítő nevelést, amely a mi óvodánkknak felel meg, a németektől vették. Az elemi iskola főleg porosz minta alapján épült fel, a *college* angol intézmény, az egyetem német minta utánzata. E két utóbbi intézményt még máig sem tudták szerves egésszé egyesíteni, mindkettő magán viseli eredetének és szülőhelyének ismertetőjeleit. Ennek megfelelően akadémiai fokozataik is két típusúak: a *Master degree* (pl. *Master of Science*, a természet-tudományok mestere) angol, a doktorátus pedig német fokozat; mindkettő egymás mellett továbbra is fennáll, holott lényegében egyik a másikat feleslegessé teszi. A tanítóképző francia példák tanulmányozásának eredménye. Egyedül az úgynevezett *High School* tipikus amerikai intézmény. Jogelődje az angol eredetű *Latin Grammar School*, amelyet változatlanul ültettek át Angliából a *New-England*nak nevezett első amerikai jól szervezett terület életébe, amely azonban a létezésének nem megfelelő talajban hamarosan elsorvadt és rövidesen végkép eltűnt. A *High School*t a szükséglet szülte. Az értelmiségi pályákra készülő ifjúság a nyolc évig tartó elemi iskolából 14–15 éves korában a *college*-be lépett, a tömeg pedig befejezte az elemi iskolával nevelését. Hamarosan érezhetővé vált annak szükséglete, hogy az életbe kilépő ifjúság is bővebb és részletesebb ismereteket szerezzen az elemi iskolában szerzetteken kívül és ez a tömegszükséglet szülte meg a *High School*, amely eleinte valósággal népfőiskola volt öncéllal és önmagában befejezett nevelési rendszerrel. Ebben az alakjában talán legjobban a magyar és az osztrák polgári iskolával hasonlítható össze. Ez a *High School* később oly általánossá vált, hogy azok is látogatták, akik tanulmányaikat a *college*-ben akarták folytatni; így ez az iskolatípus lassanként az elemi iskola és a *college* közé ékelődött, s ettől kezdve céljában és munkájában is kétfelé igazodott: előkészítést adott az életre és a magasabb iskolázásra.

Ennek megfelelően az amerikai középiskola már születése első percétől kezdve lényegesen különbözik európai testvéreitől. Amíg ugyanis ezek kezdetől fogva a szó szoros értelmében vett középiskolák, amelyeknek egyedüli célja átmenetet alkotni az elemi és a magasabb oktatás között, addig az amerikai középiskola céljának az életre való előkészítést tekinti. Ez a cél nem tévesztendő össze a hivatásra való előkészítéssel, amely esetben az iskola szakiskolává válna. Amerikai nevelők és vezető adminisztrátorok váltig hangsúlyozzák, hogy a High School nem nyújt szakismereteket semilyen téren, ellenben feladatának tekinti, hogy a demokratikus világfelfogásnak megfelelően valamennyi polgár gyermekének egyenlő alkalmat adjon arra, hogy egyéni képességeit kifejelessze. Bármerre irányítsák a gyermeket képességei, legyen az ipari, kereskedelmi, földművelési vagy tudományos pálya, a High School az a hely, ahol megszerezheti mindamaz előismereteket, mindazon előjáró tapasztalatokat, amelyek a választott pályán való tökéletesedésre, előhaladásra alkalmassá teszik. A High School e szerint megadja mindenkinek az általános műveltség alapelemeit s ezen kívül egy bizonyos hivatást megelőző gyakorlatot és jártasságot, mint kiindulópontot az illető hivatásban leendő továbbképzésre.

Lássuk egy kissé közelebbről, mit jelent ez a hivatást megelőző (*prevocational*) képzés. Ha a választott hivatás a tanuló a college-be, azaz a magasabb tanulmányok felé vezetné, a képzés abban áll, hogy a tanuló megszerezzi ama segédeszközöket, amelyekre ezen tanulmányokban szüksége lesz. Ezek elsősorban az angol nyelv tökéletes tudása szóban és írásban, a klasszikusok olvasásán kicsiszolt gondolkodás, nyelvismeret, készség a tudományos irodalom felkeresésében és felhasználásában és végül, mint a legfontosabb, a helyes tanulás módjainak megismerése és ezeknek elsajátítása gyakorlás útján (*study habits*).

A kereskedelmi pályára törekvő tanuló a High School-ban kereskedelmi szellemben nevelkedik, megismeri a közgazdasági élet ama tényezőit, amelyek későbbi pályáján szerepet fognak játszani, belekóstol a gépírásba, gyorsírásba, megtanul értékelni olyan tényezőket, amelyek a köznapi ember életében csak hatásaikat éreztetik, de amelyek létezéséről, befolyásáról a nem kereskedelmi embernek alig van vagy egyáltalán nincs fogalma. A földművelés iránt érdeklődő tanuló tanulmányainak középpontjában a föld, a talaj, az ezen termeszthető növények és állatok, a helyes és eredményes termelés lehetőségei állanak. De amint a college-be törekvő tanulóól a High School még nem faragott tudóst, sem orvost vagy mérnököt, hanem csak megmutatta neki az utat, amelyre lépnie kell, hogy ezekké lehessen, és kezébe adta az eszközöket, amelyeknek felhasználásával elérheti célját, úgy a kereskedelmi pályára induló tanuló az iskola elvégzése után még nem kész kereskedő, akit immár be lehet állítani az irodába vagy bankba, s a földművelést kedvelő gyer-

mek sem tudná önállóan vezetni apja farmját. Ellenben mindkettő kapott az iskolában olyan fegyverzetet, amelynek segítségével megindulhat pályája felé, megtalálhatja a haladás útjait és eszközeit, főképp pedig tisztában van azzal, hogy mit várhat pályájától. Az előbbi gyermek tudja, milyen irányban kell továbbképeznie magát, hogy egy maga elé tűzött célt elérjen, mire kell súlyt helyeznie, hogy jó kereskedő, könyvelő, iroda-vezető, titkár stb. legyen; az utóbbi pedig tisztában van azzal, hogy a földből mindent ki lehet hozni, csak tudni kell a módját, ismeri az útját annak, hogyan lehet ezeket a módokat megtalálni, és egy vágyat visz haza az iskolából a farmra: többet, jobbat tenni annál, amit elődjei tettek. Egyszóval a High Schoolból kikerülő tanuló tisztában van azzal, hogy milyen kötelességek várnak rá egy-egy életpályán, megtanították arra, hogy milyen eszközöket használjon, hogy e kötelességeknek megfelelően, és végül megmutatták neki, hogy hol és miképpen szerezheti meg ezeket az eszközöket.

Ez az illusztráció talán szemléletessé teszi, mennyire lényegbevágóan különbözik az amerikai középiskola a miénkétől; magában foglalja a miénknek feladatát és célját is, de ennél sokkal messzebbmenő, sokkal tágasabb körű feladatokat old meg. E tanulmány célja annak kimutatása, mily eszközökkel és hogyan felel meg a High School a fent jelzett feladatoknak és mily mértékben tudja céljait megvalósítani. A tárgy óriási tartalmánál fogva szükségesnek látszik az ismertetendőket néhány többé-kevésbé önálló fejezetbe csoportosítani, hogy az ezekben megismert tények alapján végső következtetéseinket összefoglaló módon vonhassuk le. Az egyes fejezetek az iskola rövid történetét (1.), céljait (2.), a célok szolgálatába állított tantárgyakat (3.), az iskola beléletét és adminisztrációját (4.), a tanításban alkalmazott módszert (5.) és végül az elért eredményeket (6.) tárgyalják.* Hangsúlyozandó azonban, hogy az amerikai iskolákról szólva mindenkor csak nagy általánosságban lehet beszélni, mert minden kerületnek és városnak saját hatáskörébe tartozik annak eldöntése, hogy iskolái milyen típusúak, hány évfolyamúak legyenek, azokban mit tanítsanak és milyen terjedelemben. Ezért az egyes iskolák között még ugyanazon állam területén belül is óriási eltérések találhatók.

A közép fokú oktatás (secondary education) céljai.

A legmagasabb amerikai oktatásügyi fórum, a *Bureau of Education*, hivatalos kiadványában¹ a nevelés egyedüli céljául a következőket állapítja meg: „a nevelésnek minden egyénben oly ismereteket, érdeklődést, ideálokat, szokásokat és képessége-

* Ezek közül helyszüke miatt nem közölhettük az 1., 3. és 4. fejezetet.
A szerk.

¹ Cardinal principles of secondary education. Bureau of Education Bulletin 35. 1918.

ket kell kifejleszteni, amelyeknek segítségével megtalálja helyét a társadalomban, és ezt a helyzetét úgy használja, hogy magát és a társadalmat is mindig jobb célok felé irányíthassa". Hogy ezen célt szolgálja, a nevelésnek a kiadvány szerint a következő hét szempontot kell mindenkor figyelembe vennie: 1. egészség; 2. az alapvető ismeretek birtoklása; 3. méltó hely betöltése a családban; 4. hivatás; 5. megfelelő polgári érzület; 6. a szabad időnek méltó felhasználása és végül 7. erkölcsi jellem. Lássuk ezek után, ugyancsak az említett kiadvány alapján, mi a szerepe a High Schoolnak ezen részletcélok betöltésében.

1. Az egészséges életmódra való oktatás, az egészséget fenyegető veszélyek megismertetése, valamint az egészség fenntartása iránt való érdeklődésnek minél tágabb körben való elterjesztése elsőrendű feladata a High Schoolnak. Ezen kötelességnek úgy tesz eleget, ha elsősorban maga az iskola minden szempontból megfelel a hygiéne minden követelményének, azután ha minden tantárgyban kivétel nélkül súlyt vet az egészségügyi vonatkozások kiemelésére. Ezenfelül az iskolának gondoskodnia kell arról, hogy a tanulók munkában és játékban, tanulásban és szórakozásban, a testi szükségletek kielégítésében, az evéstől az alvásig, a modern hygiéne követelményeinek megfelelő szokásokat sajátítsanak el, mégpedig oly mértékben, hogy ezeket ne csak saját maguk alkalmazzák mindenkor önkénytelenül, hanem példájukkal szűkebb környezetüket is ezek alkalmazására bírják. Az iskolának el kell terjesztenie a társadalomban azt a meggyőződést, hogy a fiatalság egészségügyi szükségleteiről való gondoskodás magának a társadalomnak elsőrangú érdeke. Az iskolának sportok, játékok és egyéb egészségügyi tevékenységek által ki kell fejlesztenie a tanulóknak az egészséges testedzés iránt való szeretetét.²

2. A kiadvány szerint azok a készségek, amelyeket a tanulók az alapvető ismeretekben az elemi iskolából magukkal hoznak, még nem felelnek meg a modern élet szükségleteinek.³ Különösen áll ez az angol nyelv használatára, amelyben a folytonos bevándorlás következtében valóban állandó továbbképzésre van szükség. Erről a továbbképzésről a High Schoolnak kötelessége gondoskodni.

3. Minthogy a társadalom alapja a család, és jó polgár csak az lehet, aki méltó tagja saját családjának, a High Schoolnak egyik legfontosabb feladata az, hogy tanítványait a családi kötelek megbecsülésére és családtagjaikkal szemben való kötelességeiknek teljesítésére nevelje. E nevelés legyen a szó szoros értelmében vett nevelés és nem tanítás. A High School, amelyben fiúk és lányok férfi- és nőtanárok vezetése alatt a

² L. részletesebben: Physical Education in secondary schools. Bureau of Education Bulletin 50. 1917.

³ Cardinal Principles. P 11.

napnak nagy részét együtt töltik, megadja a családi együttes kereteit. A tanulókat arra kell szoktatni, hogy tanulótársaikban testvéreket, tanáraikban szülőket lássanak, és minden cselekedetüket ez az érzés irányítsa. A kötelességeket mint családi kötelességeket, a sokféle felelősséget mint családi felelősséget kell beállítani. Az osztályokban, étkezőtermekben, játékok alkalmával családi hangulatot kell teremteni, az osztálytermeken kívüli tevékenységekben (klubokban, egyesületi összejöveteleken, sportünnepélyeken) az összetartozás és a kölcsönös függés érzését kell szorgalmazni. Az egyes tantárgyakban is mindenütt példákkal kell illusztrálni a családnak, mint a társadalmat fenntartó legfontosabb alapelemnek, fontosságát. Ezekben felül a High Schoolnak elsődrendű feladata a tanulókat olyan készségek és ismeretek birtokába juttatni, amelyeknek segítségével nemcsak jelenlegi, hanem jövő otthonukat is szebbé, kellemesebbé és kívánatos tartózkodóhelyükké tehetik. Ezért az iskola tárgyai sorában helyet kell kapniok olyanoknak is, amelyek a háztartásban előforduló munkák végzésére adnak alkalmat. Ilyenek lányok részére a főzés, varrás, az asztalterítés művésze, az egészséges étrend készítése, a háztartás rendbentartásának módjai, a gyermeknevelés, a nő családi kötelességeinek és feladatainak ismertetése; fiúk részére a kéziszerszámok és ezek használatának ismerete, kézügyesség megszerzése egyszerűbb házi javítások elvégzésében, legyen az fa- vagy fémmunka, festés vagy villanszerelés.

4. A hivatással szemben, amelyet minden tanuló a társadalomban valamikor be fog tölteni, a High Schoolnak az a feladata, hogy először is megismertesse a tanulókkal a különféle hivatások szellemi és testi követelményeit, azután felismertesse a tanulók által saját maguk képességeit és hajlandóságait, végül, hogy a választott irányban megadja nekik a meginduláshoz szükséges előismereteket.⁴

5. A polgári nevelés elengedhetetlen feladata a High Schoolnak. A nevelésnek ezen a téren sem szabad kimerülnie elméleti ismeretek nyújtásában, hanem olyan készségek megszerzésére kell irányulnia, amelyek elkísérik a tanulót felnőtt korába is, ébren tartván benne a társadalmi összetartozásnak és polgártársaival szemben való kötelességeinek érzését. E célból nem elég megismertetni a tanulókkal a társadalom szervezetét, a polgárok jogait és kötelességeit, hanem számos gyakorlati alkalmat kell nyújtani a nagy társadalomhoz hasonló kisebb szervezetek alkotására és az ezekben való élénk részvétel által hozzá kell szoktatni a tanulókat a külső formások megtartásán kívül a közös feladatok megoldására vezető közös munkához és az egyéni érdekeknek a közös cél érdekében való alárendeléséhez. Ezekon kívül azonban a polgári nevelésnek

⁴ L. részletebben: Vocational guidance in secondary schools. Bureau of Education Bulletin 19. 1918.

arra is kell törekednie, hogy megbecsülést keltsen a tanulóiban a többi nemzettel és ezeknek az emberi kultúra fejlesztésére kifejtett munkájával szemben.⁵

6. Minthogy a munkavégzés alapfeltétele a pihenő test és szellem, minden jól szervezett társadalomnak kötelessége tagjai számára pihenési alkalmakról gondoskodni. Ezzel azonban még nem merült ki a társadalom kötelessége az egyénekkel szemben, meg kell ugyanis mutatni a módját is annak, hogy ezen alkalmakat hogyan kell célszerűen felhasználni. A társadalomnak ezt a kötelességét legjobban a High School teljesítheti, ha tanítványait már kora ifjúságuktól kezdve rászoktatja szabad idejüknek okos felhasználására. Az iskolának fel kell ébresztenie a tanulóiban a szép és nemes dolgokban való gyönyörködés vágyát, hozzá kell szoktatnia őket, hogy felismerjék a szépet a zenében, irodalomban, művészetben, természetben és társadalmi érintkezésben egyaránt, leendő hivatásukon kívül eső érdeklődési köröket kell támasztania bennük.

7. Az erkölcsi jellem kifejlesztése ugyanazt célozza, amit a mi iskoláinkban a kötelező vallásoktatás, amely az amerikai iskolákból hiányzik. *Johnson*⁶ az erkölcsi nevelés legfőbb feladatait abban látja, hogy a tanulók hozzászokjanak az igazmondáshoz minden körülmények között, az igazságos ítélkezéshöz, a tulajdonjog megbecsüléséhez akár egy másik egyén, akár egy csoport vagy az állam tulajdonáról van szó, a tekintélyek megbecsüléséhez, a felelősség érzéséhez egyénnel és az összességgel szemben és végül a loyaltáshoz embertársaikkal szemben.

A High School tanítási módszere.

Ha a High School valamelyik osztálytermébe lépünk, első pillantásra észre vesszük azt az óriási különbséget, amely a terem felszerelésében, bútorzatában, az uralkodó hangulatban és a tanítás módszerében a mi iskoláinkkal szemben megnyilvánul. Minthogy a környezet és felszerelés szoros összefüggésben áll a tanításban követett módszerrel, néhány szóval ezekről is meg kell emlékeznünk. A High School osztálytermei sokkal kisebbek a mieinknél, mert egy osztályban soha sincs 35-nél több tanuló. A terem falait az ablakokon és egy-két üvegajtós szekrényen kívül körös-körül táblák borítják, amelyek a falba vannak erősítve. A tanár asztala, amely sohasem áll emelvényen, tele van könyvekkel és más segédeszközökkel, amelyeket a tanítás során használni fog. Minthogy minden esetben a tanulók mennek a tanár termébe és nem fordítva, nincs szükség arra, hogy a taneszközöket és könyveket óráról-órára helyükre tegye, ezek legnagyobb részének helye éppen az ő asztalán van. A mieinkhez hasonló padokat csak a legritkább

⁵ L. részletebben Bureau of Education Bulletin 23. 1915 és 28. 1916.

⁶ Johnson: Administration and Supervision of the High School. P. 182.

esetben lehet a High School osztálytermeiben találni. A tanulók vagy kis asztalkával ellátott, egy személyre készített padon ülnek, vagy még gyakrabban székeken, amelyek jobboldali támláján írásra alkalmas deszkalap van. A természettudományi termekben rendszeren munkaasztalaik mellett ülnek a tanulók. A faliszekrényekben tankönyvek, segédkönyvek és taneszközök vannak. A mieinkhez hasonló több teremből álló szertárak általában ismeretlenek, a természetrajzi készítmények, fizikai és kémiai eszközök legtöbbször az illető teremben, esetleg a folyosókon lévő szekrényekben vannak elhelyezve. Csak a tömegcikkok, pl. kémiai anyagok, üvegtermékek raktározására vannak egyes iskolákban fülkeszerű kisebb szobácskák.

Miként a tanterem felszerelése, a tanóra felosztása is lényegesen különbözik a miénktől. A nálunk szokásos számonkérés az óra elején itt teljesen hiányzik. Következő fejezetünkben fogjuk ismertetni, hogy a tanár mily módon győződik meg arról, vajjon tanítványai elsajátították-e az előírt tananyagot, e helyen csak annyit jegyzünk meg, hogy a mi feletetésünk itt ismeretlen fogalom. Az amerikai tanóra három részből áll.⁷ Az első részben a tanár átdolgozza és elmélyíti a megelőző óra anyagát, a második részben kijelöli a következő feladatot és bemutatja az anyag feldolgozásának főbb szempontjait, a harmadik rész nálunk ismeretlen fogalom és úgy hívják, hogy *supervised study*, ami azt jelenti, hogy a tanulók a tanár vezetésével egyénenként átdolgozzák az új anyagot. Az elmondottak megértésére szükséges megemlíteni, hogy az amerikai oktatás alapelve: semmit sem közölni közvetlenül a tanulóval, minden ismeretnek önálló munka és lehetőleg saját tapasztalások alapján kell fakadnia. A tanárnak kötelessége a tanulóknak rendelkezésére bocsátani minden eszközt és minden rendelkezésre álló forrást, amelyből ismereteit merítheti, de nem szabad a tanulót ezen munkája közben a saját felfogásával befolyásolnia. A tanár megmutatja az utat, az ismeretek megszerzésére, de nem szabad megadnia az ismeret tartalmát. A tanár nem nyújthat kész szellemi táplálékot, a tanulóknak magának kell azt megszereznie és megemésztetnie, a tanár legfeljebb előkészítheti a megszerzés útját, gondoskodhatik olyan akadályok elhárításáról, amelyek felülmúlják a tanuló képességeit és útbaigazíthatja az esetleg helytelen irányban induló tanulót, de minden esetben a tanulóknak saját munkája árán kell ismereteinek anyagát összegyűjtenie. Ha a tanuló ezen ismeretkutató és felfedező útjában rossz vágányra került és valamely dologról, tényről vagy jelenségről helytelen képet alkotott, ennek kiigazítására szolgál a tanóra előbb említett első részének munkája, amelyet társas megbeszélésnek (*socialized recitation*) neveznek. Ezen megbeszélés során a tanár célszerűen irányított kérdései alapján a tanulók elmondják véle-

⁷ Johnson: Administration and supervision of the High School. P. 361.

ményüket a tárgy szóbanforgó részéről. Az óra ezen része valóban társas megbeszéléshez hasonlít, amely alkalmat ad arra, hogy mindenki közreadja felfogását. A tanár általában a háttérben marad mindaddig, amíg valamely helytelen felfogásról vagy tévedésről nincsen szó. Ebben az esetben sem nyilatkoztatja ki egyéni felfogását, sőt még csak azt sem mondja a tanulóknak, hogy tévedésben vannak, hanem felszólítja őket a kérdéses tárgy újabb megfontolására, felhíva ezáltal figyelmüket arra, hogy valami nincsen rendben. Ha ez a figyelmeztetés az ügyesebb vagy gyorsabban gondolkozó tanulókat a hiba vagy tévedés felfedezésére vezeti, akkor megvárja, amíg ezeknek tevékenysége és beszéde során a többiek is rájönnek a kérdés helyes megítélésére. Ha azonban ilymódon nem sikerül a tanulókat a helyes irányba terelni, akkor sem közli az igazságot, hanem rávezető kérdésekkel iparkodik a tanulókat a tárgy jobb megértésére bírni. Szinte bámulatos, milyen gondosan óvakodnak a tanárok még az exakt természettudományokban és a matematikában is saját véleményüknek közlésétől. A tanulóknak hozzájuk intézett kérdéseikre a legritkább esetben adnak egyenes választ, első feleletük minden kérdésre a következő kérdés: Hogy gondolja maga? Ha a tanuló feleletében semilyen támaszpontot nem tud adni egy rávezető kérdés számára, akkor a tanár ugyanezt a kérdést az osztályhoz intézi, mindig arra törekedve, hogy a tanulók felmerülő kérdéseikre önmagukban vagy társaik gondolataiból találjanak választ, vagy ha ez közvetlenül nem sikerül, közös munkával dolgozzák ki a feleletet. Még a nyelvekben is arra törekszenek, hogy az egyes szavakat más nyelvekkel való összehasonlítás vagy az angol nyelv szótöveinek felhasználása által felfedeztessék a tanulókkal.

A tanulók által elkészített házi feladatokat is a tanóra első felében tárgyalják meg. Az írásbeli feladványok és fogalmazási gyakorlatok témája a legtöbb esetben nem ugyanaz az osztály valamennyi tanulójára nézve. A tanár a feladatokat rendszeren csoportonként adja ki és egy-egy csoport témáját úgy választja meg, hogy ez az egész szóbanforgó anyagnak csak egy részét fedje. Ilymódon a munka megoszlik az egyes csoportok között és ezek mélyebben hatolhatnak be a kérdéses tárgy részleteibe, mintha az egész témát fel kellene dolgozniok. Mint-hogy ennek az eljárásnak következtében az egyes tanulók nem kapnak teljes áttekintést az egész tárgy felől, szükségessé válik az egyes csoportok által kidolgozott részleteknek egységbe foglalása, szintetikus feldolgozása. Ezt úgy érik el, hogy az egyes csoportoknak egy-egy képviselője felolvassa dolgozatát, amelyet azután a többiek az általuk feldolgozott részletek szempontjából megkritizálnak, illetőleg saját munkáikból merített ismereteikkel kibővítenek. Az amerikai iskola sok esetben a tipikus amerikai gyárakra emlékeztet, amelyekben a munkamegosztás elve alapján egy munkás sohasem készít el egy tárgyat teljesen, hanem csak annak egy bizonyos részét és e részekből állít

ják össze az egészet. Az amerikai tanuló is a legtöbb esetben nem egymaga építi fel tudásának egész épületét, hanem csak téglákat hord az egész épülethez, amelyet tanárának vezetése alatt osztálytársainak közös munkájával együttesen építenek fel. Ugyanez az eljárás szokásos a számítási, fizikai és kémiai házi feladatok elvégzésében is. A tanulók különböző irányú feladatokat kapnak; a következő tanórában a tanár annyi tanulót szólít a táblához, ahány otthoni feladatuk volt és ezek egyidőben dolgozzák ki a táblán példáikat. Meglepő látvány európai tanár számára, mikor egy-egy osztályba lép és nem egyszer az osztálynak egyharmadát látja egyidőben dolgozni a terem falain körös-körül elhelyezett táblákon. Ha valamennyi példa a táblán van az eredménnyel, levezetéssel és esetleges rajzokkal együtt, akkor minden tanuló elmagyarázza az osztálynak, miképen oldotta meg a feladatot és ilyenkor ismét módjában van mindenkinek kételyeit, aggályait vagy tévedéseit előadni, illetőleg ezekre feleletet keresni.

Az elmondottakból látszik, hogy az amerikai tanóra első része tulajdonképpen nem számonkérés abban az értelemben, amint mi felfogjuk. A mi számonkérésünk a tanuló munkájának értékelése adminisztratív okokból és a kész épületnek bemutatása pedagógiai okokból azzal a céllal, hogy a következő emeletet ráépíthessük. Az amerikai számonkérés ezzel szemben az épületnek felépítése a tanulók szemeláltára és együttes munkájával. A mi tanulóink a feleltetés alkalmával csak nagyon kevésse járul hozzá társai ismereteinek gyarapításához, az amerikai viszont tanítójává válik társainak.

Miután a tanulók a társas megbeszélés alapján alaposan átdolgozták utolsó leckéjüket, megvitatták nehézségeiket s kételeyeket, és végül elsajátították a szükséges tudnivalókat, a tanár áttér a következő lecke anyagának kijelölésére. Ez abban áll, hogy kijelöli az anyag következő fejezetének célját, kérdések vagy problémák alakjában megjelöli az anyag feldolgozásának főbb szempontjait, és végül megadja azokat a forrásokat, amelyekből a tanulók a leckére vonatkozó adatokat összegyűjthetik. A leckét (*assignment*) a legtöbb esetben sokszorosított íveken adja ki a tanulóknak vagy pedig a táblára írja fel, ahonnan ezek füzeteikbe másolják. Az *assignment* ritkán tesz 25–30 sornál többet és amint az előzőkből következtethető, nem a megtanulandó anyagot, hanem az anyag megszerzésének módját tartalmazza. A tanár az új anyag kijelölésekor sem nem magyaráz, sem előadást nem tart. Munkássága abban áll, hogy felkelti a tanulóknak a következő fejezet tartalma iránt az érdeklődést, kijelöli azokat a pontokat, amelyek felé tanítványai figyelmét irányítani kívánja és kezükbe adja az eszközöket, amelyek felhasználásával a felkeltett érdeklődést kielégíthetik. Alább közlünk egy fizikai *assignment*-et.

A tanulók a Junior High Schoolban (megfelel a mi középiskoláink alsó tagozatának) az árnyék képződését s a nap- és

holdfogyatkozást tanulják. A tanár a következőket írja a táblára. Cél: Megtudni, mi okozza az árnyékot s mi okozza a nap- és holdfogyatkozást. Módszer: Helyezz két égő gyertyát egyenlő távolságban egy henger mögé. Megfigyelés: Találsz-e a henger mögött olyan helyet, amely nem kap fényt? Miért van a henger mögött két árnyék? Eredmény: Vonatköztasd a kísérlet eredményét a napra, földre és holdra. Végül felírja a táblára a tankönyvnek, néhány segédkönyvnek azon lapjait, amelyek az erre vonatkozó tudnivalók megtalálhatók. A tanár a kísérletet is bemutatja, de a megfigyelések eszközlését és a következtetések levonását a tanulókra bízta.

Az assignment jósága a tanár ügyességétől és pedagógiai hozzáértésétől függ. Minél érdekesebben tudja a kérdéseket feladni, annál nagyobb a valószínűség, hogy a tanulók hasznos munkát fognak végezni; minél több szempontot tud kitűzni, annál mélyebben fognak a tanulók a tárgy tanulmányozásába elmerülni. Az assignment a tanítás lelke és középpontja, ezen fordul meg a tanár munkájának eredményessége. Nem csoda tehát, ha az iskola, szakfelügyelet és tanárképzés erre veti a legnagyobb súlyt. Lássuk röviden a jó assignment kritériumait.⁶ Az assignmentnek fel kell keltenie a tanuló érdeklődését; világosnak, érthetőnek és határozottnak kell lennie; alkalmazkodnia kell a tanulók felfogó képességéhez; számot kell vetnie az egyes tanulók egyéni különbségeivel, amit azzal érhet el, hogy bizonyos minimális követelményeket állít fel valamennyi tanuló számára, azután a gyorsabb felfogású és nyiltabb eszű tanulók részére külön munkákat is jelöl ki. Az assignmentnek olyan anyagot kell felölelnie, amely a tanulók jelen és jövő szükségletei szempontjából értékes hasznot jelent; vonatkozásban kell lennie a tanuló egyéb munkáival és végül önálló gondolkozásra kell a tanulót serkentenie. Miután a tanár megadta a következő lecke anyagának körvonalait, minden esetben kérdést intéz hozzájuk, hogy megértették-e a feladatot és van-e olyan kérdeznivalójuk, amely munkájuk elvégzésére vonatkozik. Az anyaggal kapcsolatos kérdésekre a tanár legritkább esetben ad választ, hanem e helyett a kijelölt olvasmányok azon részére hívja fel figyelmüket, amelyben a kérdésre feleletet találnak.

Ezt követi az amerikai tanóra utolsó része, amely a mi iskoláinkban teljesen ismeretlen és amelyet felügyelet alatt való tanulásnak (*supervised study*) neveznek. Az amerikai nevelőknek az a felfogásuk, hogy a tanulóknak leckéik legnagyobb részét az iskolában kell megtanulniok. Minthogy az iskola a tanuló délutáni idejének nagy részét is lefoglalja, érthető ez a törekvés. A Junior High School évfolyamaiban sohasem vagy csak igen ritka esetekben kap a tanuló otthon elvégzendő feladatokat és a Senior High School (a középiskola felső tagozata) magasabb éveiben is mindig tekintettel vannak arra, hogy az

⁶ Waples, Douglas: Procedures in High School teaching. Chapter X.

otthoni munka ne haladja meg a napi két órai elfoglaltságot. Minthogy, mint az eddigiekből kitűnik, önálló, egyéni munkát is követelnek a tanulótól, az iskolának alkalmat és időt kell adnia arra, hogy ezt a munkát valóban el is végezhesse. Ezt az időt és alkalmat nyújtja a supervised study. E mellett azonban más célja is van a tanóra ezen harmadik részének: az, hogy a tanuló a tanár felügyelete alatt elsajátítsa a helyes tanulási módjait. A tanár kiosztja a tankönyveket, amelyeket az amerikai iskola közköltiségen bocsát valamennyi tanulónak rendelkezésére és amelyeket a tanuló a legtöbb esetben nem is visz magával haza, továbbá kiadja az egyéb olvasmányokat is. Ezek legtöbbször népszerű könyvek, ifjúsági folyóiratok, amelyek a szóban forgó tárgyra vonatkozó cikkeket tartalmaznak, de nagyon sok esetben a napilapok kivágott cikkei vagy képei is lehetnek. A tanulók mindenekelőtt elolvassák a tankönyv megjelölt lapjait és iparkodnak megkeresni az assignmentben feladott kérdésekre a feleleteket, az ott vázolt problémák megoldását. Ha ezen munkával elkészültek, áttérnek a többi olvasmány tanulmányozására és ha valamennyi anyagot összeszedték, akkor hozzálatnak az assignment egységes kidolgozásához, illetőleg a kijelölt tárgyra vonatkozó újonnan szerzett ismereteiknek összefoglalásához. Mindezen munkájukban állandóan számíthatnak a tanár segítségére. Ez az idő ugyanis nem pihenést vagy dolgozatjavításra alkalmas időt jelent a tanár számára, hanem a tanulók munkájának állandó megfigyelését és ha szükséges, vezetését, irányítását és a helyes útra való terelését. A tanár a székek között fel s alá jár, megfigyeli, hogyan kezdenek egyes tanulók a munkához, hogyan haladnak benne; mennyi időt fordítanak az egyes kérdések megoldására; halkan és egyénenként figyelmezteti őket hibáikra, legyenek ezek akár helytelen testtartás, akár szórakozottság, akár lassú nekiindulás vagy a főproblémától való eltérés. A tanulók kézfelmutatására asztalukhoz megy, hogy meghallgassa kérdéseiket, amelyeket mindig halk hangon kell intézni, nehogy a többieket munkájukban zavarják és megadja nekik a kellő útbaigazítást. Ha többször megismétlődő kérdésekből arról győződik meg, hogy az assignment valamelyik része nem elég világos a tanulók többsége előtt, akkor félbeszakítja az egyéni munkát és ismét csoportmunkára fogja a tanulókat a kétséges rész tisztázása céljából. Az önállóbb tanulók, akik külön feladatokban részesültek és nem szorulnak rá a tanár felügyeletére s állandó segítségére, sok esetben azon kedvezményben részesülnek, hogy ezt az időt a könyvtárban tölthetik, hogy az ott található könyvekből gazdagabb anyagot merítsenek.

Az elmondottakból látható, hogy az amerikai tanulók nem úgy tanulnak, mint a mieink. Amíg ugyanis ez utóbbiak ismereteiket két forrásból: a tanár előszavából és a tankönyvből merítik, addig az előbbieket a tankönyvből, egyéb olvasmányokból és a következő tanórán társaikkal való vitatkozásból. Amíg

a mi tanulóink általában a tankönyvíró szavaival adják vissza ismereteiket, azaz többé-kevésbé megtanulják a tankönyvet, addig az amerikai tanulók a tankönyvből csak gondolatokat merítenek és ezeket saját szavaik köntösében adják tovább. Az amerikai tanuló is megszerzi az egyes tárgyakat jellemző szó-kincset, de ennek forrása nem egy szerző, hanem a szerzőknek egész sokasága. És ezzel elérkeztünk ahhoz a ponthoz, amely megmagyarázza a tanításban követett módszer indítókait. Az ismeretek közlésének módja a megbeszélés (discussio), mert ez a legjobb út ahhoz, hogy a tanulók megtanulják gondolataikat saját szavaikkal kifejezni. Bámulatos az a könnyedség, amellyel a tanulók már az alacsonyabb évfolyamokban is a különböző témákról beszélni tudnak. Amíg a mi tanulóink még a könyvből elsajátított szöveget sem tudják mindig kellő összefüggésben, értelmes hangsúlyozással és kínosan ható fennakadások nélkül reprodukálni, addig a High School növendéke mindig folyékonyan tud beszélni, mert nincsen hozzászoktatva az egy vágányon való haladáshoz, amelyből ha kisiklik, csak nehezen tud megint visszatérni. A megbeszélő módszer kellő alkalmat ad nemcsak a gondolatok kifejezésének gyakorlására, hanem mások beszédének meghallgatása által a kritikai érzék kifejllesztésére és öntevékenység kifejtésére is. Ezeken kívül a módszer a tanulókat hozzászoktatja a problémák megoldásához, egy oly folyamathoz, amely tipikusan jellemző az amerikai gondolkodásra. Az amerikai embert u. i. jellemzi a problémák hajszolása, talán ebben keresendő ipari és gazdasági sikereik egyik főoka. Az iskola már korán hozzászoktatja az amerikaiat, hogy még mindennapi munkájában is keressen és találjon megoldandó problémákat. Az amerikai iparos, gyáros, nagykereskedő és vállalkozó az iskolából viszi magával az életbe azt a szokást, hogy mindig törje a fejét valamin és mindig keressen valamit, ami az eddiginél jobb. Talán nem tévedek, ha az amerikai üzleti, tudományos és bizonyos mértékben a magánéletnek élénkségét, mozgékonyágát, és állandó tevékenységét az iskola hatásának tulajdonítom. Az iskolában követett módszer hozzászoktatja a tanulót, hogy az életben felmerülő problémáit bizonyos rendszeres hozzákészültséggel oldja meg. Itt tanulja meg, hogy az első feladat gondosan körülírni a szóban levő kérdést és állandóan szembe előtt tartani, hogy mit is akar tulajdonképpen, továbbá, hogy a kérdés megoldására előre kidolgozott tervre van szüksége. Az iskola szoktatja hozzá, hogy meglévő ismereteinek tárházából a szükséghez képest és gyorsan elő tudja teremteni azokat, amelyek terve kidolgozásában segítségére lehetnek, hogy kritikát kell gyakorolnia az ajánlkozó megoldások fölött és hogy állandóan szemmel kell tartania a haladást, amely céljához közelebb hozta.⁹

⁹ Problemsolving. Lásd Parker: Methods of teaching in High Schools. 1920. P. 169—200.

Minthogy a megbeszélő módszer sem nélkülözheti a tanár irányítását és vezetését, és ezt gondolatkeltező kérdésekkel kell biztosítani, a kérdés nagyon fontos szerepet tölt be a tanításban. A tanár kérdései itt nem arra szolgálnak, hogy mérték-egységei legyenek a tanuló ismereteinek, hanem hogy továbbfejlesszék ezeket. Ezért az amerikai tanítók és lélekbúvárok valóságos tudományá fejlesztették a kérdésés technikáját.¹⁰ Alább röviden összefoglaljuk mindazokat a szabályokat, amelyeket a tanárnak kérdései feltevésében szem előtt kell tartania. Minden kérdést az egész csoporthoz kell intézni és nem egyes egyénekhez, ha azt akarjuk, hogy az egész csoport gondolkozzék a kérdésen, ne csak a felszólított egyén egyedül. Ezen elv alapján minden tanár először feladja a kérdést és csak azután szólítja fel azt a tanulót, akitől a feleletet hallani kívánja. Törekedni kell a kérdések igazságos elosztására, úgy-hogy minden tanuló egyformán részesüljön bennük. A tanulók felszólításában nem szabad rendet tartani. Az osztály idejét nem szabad arra pazarolni, hogy a lassabban gondolkodó tanulóval mindenáron megértessük a szóbanforgó kérdést. Ez az eljárás az osztály nagyobb részét kikapcsolja a közös munkából, figyelmetlenségre és fegyelmezetlenségre ad alkalmat és megszakítja a tárgyalás menetét. Az ilyen tanulóval való részletesebb foglalkozásra a supervised study periodusa nyújt alkalmat. A gondolkodást igénylő kérdéseknél időt kell adni a tanulóknak, hogy a feleletet megtalálják, mielőtt bárkit is felszólítunk. Ezzel szemben az úgynevezett drillkérdéseknél (idegen szavak, matematikai formulák es kémiai képletek) gyors és gondolkodás nélküli feleleteket kell követelni. A kérdéseket világosan és bátorozottan kell feltenni, úgy, hogy minden tanuló megértesse őket s ne kelljen őket ismételni vagy utólag kibóvíteni. Ebből a szempontból az amerikai tanárok valóban nagy ügyeségre tettek szert, egyévi iskolalátogatás alatt egyszer sem fordult elő, hogy valamely tanulótól azt hallottam volna, „kérem, nem értettem meg a kérdést“. Az olyan kérdéseket, amelyekre a tanuló csak igennel vagy nemmel felelhet, mint céltalanokat el kell kerülni. A tanuló feleletének ismétlése hibás eljárás, mert legtöbbszörre arra való, hogy a tanár közben vagy a feleleten vagy a következő kérdésen gondolkozzék és ezáltal a tanuló előtt gyöngeségről vagy készületlenségről tesz tanúságot, másrésztől kiejtí kezébl egy pillanatra az osztály figyelmét. Természetes, hogy a tanár ezeket a szabályokat csak úgy tarthatja meg, ha maga is gyorsan és világosan tud gondolkozni, gondolatáit szabatosan és folyékonyan tudja kifejezni és minden kérdésnél tisztában van a kérdés értékével, valamint azzal, hogy hová akarja kérdésével a tanulókat vezetni.

A tanítás módszerével kapcsolatban néhány szóval meg kell emlékeznünk a tankönyvről is. A használatos tankönyvek

¹⁰ Parker: Methods of teaching in High Schools. 1920. P. 465—474.

általában nagy terjedelmükkel tűnnek fel. Ha azonban tekintetbe vesszük, hogy ezek nem megtanulásra, hanem csak adatgyűjtésre valók, akkor e nagy terjedelmet természetesen találjuk. A könyveknek másik érdekes vonása elbeszélő modoruk. A könyv is, mint az egész tanítás, elsősorban arra való, hogy érdeklődést keltsen, és hogy ezt elérje, a tanuló nyelvén kell szólnia és a tanuló érdeklődési köréből kell kiindulnia. A tankönyvek egyes fejezetei általában többé-kevésbé önálló népszerű ismertetéseknek látszanak a tanuló mindennapi életéből vett példák és események gyakori felemlítésével. Az ábrák mindig aktivitást mutatnak be és sohasem élettelen eszközöket vagy tétlenül egymás mellé rajzolt alakokat. Minthogy a szöveg meglehetősen terjedelmességgel tárgyalja az egyes részleteket, a fejezetek végén összefoglalások vannak, amelyek a fejezet rövid tartalmát szolgáltatják. Az összefoglalás azonban csak a tanuló vezetésére szolgál, hogy az összefüggések fonalát megtalálja, és nem arra, hogy megtanulja. Minden fejezet végén nagy számmal találunk a fejezetben levő anyagra vonatkozó kérdéseket. E kérdések a szerzők bevallása szerint a kevésbé ügyes vagy kezdő tanárnak és nem a tanulónak szólnak. Egyszintén a tanár útbaigazítására közlik a szerzők minden egyes fejezet végén az irodalmi utalásokat, hogy ezek közül könnyen kikereshesse azokat, amelyeket tanulóinak mint külön olvasmányokat kezébe ad. A tankönyv általában rendkívül sokat tesz a tanár munkájának megkönnyítésére. Az említettekén kívül sok könyvben mintaleckéket, tananyagbeosztást, sőt kísérleti útbaigazításokat is találunk. Számos szerző könyvét külön kiadásban jelenteti meg a tanár részére és ebben didaktikai útbaigazításokat is nyújt a tananyag mellett. Erre vonatkozó kérdéseimre egyetemi tanárok és tankönyvírók azzal feleltek, hogy az amerikai átlagtanárról olyan rosszul képzett, hogy mindezekre a tanítás érdekében szükség van.

A jelen fejezetben tárgyaltak alapján megismertük az amerikai tanóra rendes lefolyását. Ebből kitetszik, hogy a tanár megismeri napi együttléte során tanítványainak gondolkodóképességét, felfogását, kifejezésbeli készségét, de nincsen alkalma meggyőződni arról, hogy az elvégzett anyagból az egyes megbeszélések után mennyi marad meg a tanulók birtokában. Következő fejezetünknek célja annak bemutatása, miképpen állapítja meg a tanár a tanulók tudását, ez alapon hogyan osztályozza őket, hogyan történik a tanulók előmenetele osztályról-osztályra és csoportosításuk egyéni képességeik szerint.

LOCZKA ALAJOS.